

Digitális emlékezet, adatvédelem és szerzői jog: beszámoló Tallinnból

Nem sokkal a digitális egységes piac szerzői jogi szabályozásáról szóló, régen várt uniós irányelv¹ 2019. április 17-ei elfogadása után, valamint kevéssel a hivatalos publikálás időpontját, 2019. május 17-ét megelőzően, 2019. április végén nemzetközi konferenciát² tartottak Tallinnban, az Észt Nemzeti Könyvtár épületében a kulturális örökség digitális megőrzésének szerzői jogi és személyiségi jogi vetületeiről. A *Memóriaintézmények lehetőségei és változásai a digitális világban* című konferencia apropóját egyfelől a már említett direktíva, valamint az európai általános adatvédelmi rendelet (GDPR)³ hatályba lépése adta. Az eseményen az Országos Széchényi Könyvtár képviselőjében meghívott előadóként vettem részt.

Merilin Piipuu, Észtország kulturális örökségért felelős miniszterhelyettese megnyitó beszédében felhívta a figyelmet arra, hogy a GDPR régóta foglalkoztatja a szakmát, ugyanakkor viszonylag kevés a tényleges tudásunk róla, ezért is vagyunk hajlamosak némi borzongással tekinteni rá. Ideje tehát önképzéssel, a megismerés útjára lépve leküzdeni ezeket a félelmeinket. A kulturális örökség digitalizálásáról szólva említést nyert, hogy a digitalizálás nem maga a végcél, a valódi feladat annak elérése, hogy a kultúra megtermékenyítően hasson, példának okáért a turisztikai és a kreatív ágazatra.

Kadi-Ell Tähiste az Észt Kortárs Művészeti Fejlesztési Központ képviselőjében a személyi jogok és az információhoz/tudáshoz való jog, avagy a felhasználói, illetve társadalmi érdekek kényes egyensúlyára fektette a hangsúlyt, és már előadása címében utalt az alkotmányos jogok és a nyilvánosság érdeke közötti ellentmondásra: „Individual’s constitutional rights versus public interest. Right to be forgotten or right to remember?” A szólásszabadságot, a sajtó működését és a művészi kifejezés szabadságát is súlyosan érintheti egy olyan helyzet, amikor az alkotás létrehozása előtt engedélyt kell kérni a „szereplőktől”. A két jog, a két ütköző érdek ugyanakkor valamiképpen összebékítendő. Fontos azonban jelezni, hogy a szólásszabadság esetleges korlátozása adott esetben nem

Merilin Piipuu előadás közben (Fotó: Teet Malsroos)

keverendő össze a cenzúrával, ahol a kontroll vertikálisan, állam és polgár viszonylatában valósul meg. A személyi jogok és a szólásszabadság konfliktusa ezzel szemben polgári peres eljárás formájában orvosolandó. A jogi szabályozás mindemellett a közszereplőkre vonatkozó információk tekintetében továbbra is megengedőbb, ugyanakkor a személyes adatok egy része (vallási hovatartozás, egészségi állapot stb.) esetében egyértelmű a sajtószabadság és a művészi kifejezés szabadságának indokolt korlátozása. Más esetekben már kevésbé: 2007-ben az észti bíróság a személyi jogokra hivatkozva 25 évre betiltotta a *Magnus* című filmdráma vetítését. A mozi megtörtént eseten alapul: egy család széthullásáról szól és a főszereplő öngyilkosságával végződik. A bíróság döntésének alapja, hogy az eredeti történet szereplői könnyedén beazonosíthatók. Az előadó személyes véleménye szerint túlzó volt az ítélet, a film maga komoly társadalmi problémákat dolgoz fel, és így nem éri el az alkotás a valódi célját. Az arányosság elvének alkalmazása, azaz a felek, adott esetben a társadalom és az egyén érdekeinek egyensúlyban tartása nehéz feladat, ugyanakkor maga az elv az európai jog számára meghatározó, így például a GDPR sem emelhet leküzdhetetlen akadályokat a szabadságjogok érvényesítése terén.

A kulturális örökség és szerzői jog kapcsolatáról szóló szekcióban először **Jurgis Īvāns**, a lett kulturális minisztérium munkatársa számolt be a közgyűjteményi digitális tartalomszolgáltatás lettországi eredményeiről. A Lett Nemzeti Könyvtár digitalizálási projektje az Európai Regionális Fejlesztési Alap támogatásából valósul meg, és különböző forrástípusokra (nyomtatott könyvek, időszaki kiadványok, audiovizuális dokumentumok, kották stb.) terjed ki, valamint része a nemzeti enciklopédia és az úgynevezett Lett Kulturális Kánon⁴ digitalizálása és elérhetővé tétele. Utóbbi a 99 legfontosabbnak ítélt lett kulturális teljesítményt foglalja magában. Ami a hozzáférést illeti, a balti államban már évek óta érvényben van a kereskedelmi forgalomból kikerült (OOC=out of commerce) művek közös jogkezelésére építő szabályozás, amelyet most az új irányelv (DSM irányelv) szerint a jövőben módosítani szükséges. Az OOC-ként azonosított művekhez a könyvtárak zárt hálózata nyújt hozzáférést.

Jurgis Īvāns után következtem én. Előadásomban a digitális hozzáférhetővé tétel érdekében végzett jogtisztázás automatizálásának lehetőségeiről, az ezzel kapcsolatban felme-

Merilin Piihu (b) Jurģis Ivāns (j) (Fotó: Teet Malsroos)

rülő problémákról és a lehetséges megoldásokról számoltam be. Miközben szót ejtettem az árva műves rezsim hazai implementálásáról, fontos problémaként azonosítottam az emberek és rendszerek közötti együttműködés: a kooperációs készség és az adatbázisok közötti átjárhatóság hiányát, amelyek közül az első a kölcsönös bizalmatlanságban gyökerezik, míg a második a szórványos szabványhasználatnak tudható be. Sok esetben maguk a gondos jogosultkutatók lefolytatásához szükséges releváns adatok vagy a forrásként használható adatbázisok hiányoznak. Ilyen szempontból a könyvtári katalógusok se megbízhatók – az összes szerzői jogosult azonosításához elengedhetetlen a dokumentumok kézbevétele. Érdekességként említettem meg a jogosultak felkutatásával kapcsolatos személyi aspektust, ugyanis a jogosultkutató alkata, tanulmányai, jogi ismeretei stb. nagy mértékben befolyásolhatják a jogtisztázás eredményét. Végül néhány eseten keresztül szemléltettem, hogy akár a legegyszerűbbnek tűnő kiadvány jogtisztázása is milyen fokú felkészültséget, odafigyelést igényel.

Dancs Szabolcs (Fotó: Teet Malsroos)

Juozas Markauskas (Balti Audiovizuális Archiválási Tanács) – kapcsolódva előadásomhoz – a már jogtisztázott tartalmak szolgáltatási módjáról tartott prezentációt, bemutatva egyebek mellett a szerzői jogokról és hozzáférésről való online nyilatkozás lehetőségét.

Az őt követő **Anna Mazgal** (Communia Nemzetközi Szövetség) a DSM irányelv előnyeit és hátrányait fogalmazta meg. Az irányelv az OOC-szabályozás bevezetésével, egyes jogok – például az adatbányászat vonatkozásában – könyvtári gyűjteményekre való kiterjesztésével fontos előrelépés lehet, de nagyon sok minden az implementálás során dől majd el, ezért kulcskérdés lehet, hogy rendelkezésre állnak-e majd megfelelő jogkezelők az OOC-szabályozás átültetéséhez.

Tiiu Tarkpea, a Tartui Egyetem könyvtára részéről a nyílt tudományos tartalmak hozzáféréséről beszélt a GDPR tükrében, illetve az átláthatóság és a személyes adatok védelmének egyensúlyáról. Miután a kutatási adatok minél szélesebb körű nyílt hozzáféréseinek jelentőségéhez nem férhet kétség, az adatkezelési terveknek kell gondoskodniuk olyan megoldásokról – pl. álnevesítés, anonimizálás –, amelyek garantálják a GDPR-nak való megfelelést.

Merilin Piihuu és Jurģis Ivāns (Fotó: Teet Malsroos)

A British Libraryt képviselő **Benjamin White** többek között arra hívta fel a figyelmet a GDPR kapcsán, hogy a könyvtárak adatkezelése sok esetben a feladataikhoz köthető, így például az életrajzi adatok törlésére vonatkozó szerzői, közreműködői kéréseket – meglátása és tapasztalata szerint – nyugodtan visszautasíthatják.

Ezt a Finn Nemzeti Könyvtárat képviselő **Esa-Pekka Keskitalo** is megerősítette, aki utalt arra, hogy a könyvtárak sok esetben magukra maradnak a GDPR-ral kapcsolatos teendők meghatározásában és a vonatkozó jogszabályok értelmezésében.

A résztvevők – elmondásuk szerint – sok új tudással és tapasztalattal indultak haza, amelyre kiváló példa a finn kolléga kijelentése, mi szerint újra megfontolják az árva művek szolgáltatását a Finn Nemzeti Könyvtárban.

Jegyzetek

1. Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/790 irányelve (2019. április 17.) a digitális egy- séges piacon a szerzői és szomszédos jogokról, valamint a 96/9/EK és a 2001/29/EK irány- elv módosításáról (EGT-vonatkozású szöveg). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ TXT/HTML/?uri=CELEX:32019L0790&from=EN> (2019.05.20.)
 2. Digitaalne mälu/Digital Memory: „Mäluasutuste võimalused ja väljakutsed digimaailmas”/”Opportunities and challenges for memory institutions in the digital world”, Eesti Rahvusraamatukogu, Tallinn, 2019. április 25. A konferencia weboldalán az előadások diasorai és hangfelvételei egyaránt elérhetők. <https://www.nlib.ee/et/digitalmemory> (2019. 05.20.)
 3. Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adat- védelmi rendelet, EGT-vonatkozású szöveg). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ TXT/HTML/?uri=CELEX:02016R0679-20160504&from=HU> (2019.05.20.)
 4. Latvijās kultūras kanons. <https://kulturaskanons.lv/> (2019.05.20.)
-
-

**DIGITAL
MEMORY**
DIGITAALNE MÄLU
■ | ■ | ■ | ■ | ■ | ■ |

